

Актуальні секторальні проблеми стійкості критичної інфраструктури

Єгор Халюзов,

*здобувач вищої освіти третього освітньо-наукового рівня (доктор філософії з Права) Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна
e-mail: y.s.khaliuzov@khai.edu
ORCID: 0009-0006-3912-5398*

Василь Остропілець,

*кандидат юридичних наук, старший дослідник, доцент кафедри права гуманітарно-правового факультету Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», м. Харків, Україна
e-mail: ovr1967@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0378-4253*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ЯК ЧАСТИНИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Анотація: У доповіді розглянуті окремі аспекти сектору правосуддя як об'єкту критичної інфраструктури та ролі установ системи правосуддя у гарантуванні і захисті прав, свобод та інтересів, а також важливості дотримання розумних строків розгляду справи як конституційної та конвенційної гарантії належного відправлення правосуддя. Проаналізовано існуючі процесуальні норми на предмет можливості здійснення судом допиту свідка, експерта, спеціаліста, перекладача у режимі відеоконференції з використанням ними власних технічних засобів та наголошено на необхідності прийняття та внесення змін до процесуального законодавства для закріплення цієї можливості у виключних передбачених законодавством випадках.

Ключові слова: критична інфраструктура, відеоконференція, правосуддя, власні технічні засоби, розумні строки.

CERTAIN ASPECTS OF THE ADMINISTRATION OF JUSTICE AS PART OF CRITICAL INFRASTRUCTURE

Abstract: The report examines certain aspects of the justice sector as a critical infrastructure and the role of judicial institutions in guaranteeing and protecting rights, freedoms and interests, as well as the importance of respecting reasonable time of proceedings as a constitutional and conventional guarantee of the proper administration of justice. The authors analyze the existing procedural rules for the possibility of a court to question a witness, expert, specialist or interpreter via videoconference using its own technical means and emphasize the need to adopt and amend procedural legislation in order to enshrine this possibility in the exceptional cases provided by law.

Keywords: critical infrastructure, videoconference, justice, own technical means, reasonable time of proceedings.

Критична інфраструктура надзвичайно важлива для існування, повноцінного функціонування та розвитку суспільства і держави. Поняття об'єктів критичної інфраструктури прямо закріплено у пункті 13 частини 1 статті 1 Закону України «Про критичну інфраструктуру», де зазначено, що об'єкти критичної інфраструктури - об'єкти інфраструктури, системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам [8]. При цьому пунктом 13 частини 4 зазначеного Закону встановлено, що правопорядок, здійснення правосуддя, тримання під вартою відноситься до життєво важливих функцій та/або послуг, порушення яких призводить до негативних наслідків для національної безпеки України [8].

Сектор правосуддя та його установи є тим гарантом, який допомагає захистити та відновити порушені права, свободи та інтереси, а також притягнути винних осіб до встановленої законодавством відповідальності, а тому віднесення сектору правосуддя до об'єктів критичної інфраструктури є цілком обґрунтованим та доцільним.

Здійснення правосуддя повинно відбуватись із суворим дотриманням засад судочинства, закріплених статтею 129 Конституції України, однією з яких є і розумні строки розгляду справи судом [4].

Характерної актуальності в сучасних умовах набуває дистанційне здійснення судочинства із запровадженням нових засобів для проведення окремих процесуальних дій, якими здійснюється процес доказування. Допит свідка, експерта, перекладача, спеціаліста є однією з таких процесуальних дій, за допомогою якої встановлюються обставини, що необхідно з'ясувати для правильного вирішення справи.

Чинне процесуальне законодавство дозволяє дистанційно проводити допит свідка, перекладача, експерта, спеціаліста дистанційно у режимі відеоконференції, але лише виключно з приміщення іншого суду.

Так, приписи частини 7 статті 212 Цивільного процесуального Кодексу України (далі – ЦПК України), частини 7 статті 197 Господарського процесуального Кодексу України (далі – ГПК України), частини 7 статті 195 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) містять повністю ідентичне нормативне закріплення процедури проведення допиту судом свідка, перекладача, експерта, спеціаліста в режимі відеоконференції, а саме: «Свідок, перекладач, спеціаліст, експерт можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно в приміщенні суду» [9, 1, 2].

Внесеними законодавчими новелами було доповнено лише норми частини 7 статті 336 Кримінального процесуального Кодексу України (далі – КПК України), що регулює проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження та в якій зазначено, що: «Суд може постановити ухвалу про участь учасника кримінального провадження у судовому засіданні в

режимі відеоконференції у приміщенні суду в порядку, передбаченому частиною восьмою цієї статті. Допит свідка, потерпілого, спеціаліста може здійснюватися у судовому засіданні в режимі відеоконференції виключно у приміщенні суду, визначеному судом. У виключних випадках в умовах воєнного або надзвичайного стану суд має право допитати свідка, потерпілого в судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів у порядку, передбаченому частинами четвертою - шостою цієї статті» [5].

Водночас, залишаються незрозумілими зазначені норми КПК України в частині того, чому законодавцем було дозволено у виключних передбачених випадках право суду допитати свідка та потерпілого в судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням ними власних технічних засобів, а у випадку зі спеціалістом такої можливості не закріплено, отже такий допит повинен проводитись виключно в приміщенні іншого суду у разі проведення судового засідання в режимі відеоконференції. Також ці процесуальні норми не містять уточнення з приводу процедур допиту експерта та перекладача щодо того, чи дозволено або заборонено проведення допиту зазначених осіб поза межами приміщення суду.

Наявність в інших процесуальних кодексах прямої заборони проводити допит свідка, експерта, перекладача та спеціаліста може призводити до порушення розумних строків розгляду справи, оскільки з об'єктивних причин та з метою захисту життя, здоров'я і безпеки не завжди перелічені особи мають змогу прибути для допиту до приміщення суду у призначений для судового розгляду час, що призводить до відкладення судового засідання, у зв'язку з чим виникає зволікання зі здійсненням правосуддя у встановлені строки.

Проектом Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо цифровізації судочинства та удосконалення наказного провадження у цивільному судочинстві запропоновано викласти частину 7 статті 212 ЦПК України, частину 7 статті 197 ГПК України, частину 7 статті 195 КАС України у наступній редакції: «Свідок, перекладач, спеціаліст можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду, а в умовах воєнного чи надзвичайного стану, в разі виникнення обставин, які зумовлюють загрозу їх життю, здоров'ю та безпеці, -поза межами приміщення суду, за умови наявності електронного кабінету в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі та власних технічних засобів.

Експерт може брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції в приміщенні суду або поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного підпису згідно з вимогами Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів).

Експерт повідомляє суду про участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду не пізніше ніж за три дні до судового засідання.

Експерт, якому надано можливість брати участь дистанційно в судовому засіданні з використанням власних технічних засобів, повинен використовувати технічні засоби і технології відповідно до вимог Положення про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему та/або положень, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), які будуть забезпечувати належну якість зображення і звуку...» [7, с. 4].

Пояснювальною запискою до зазначеного проекту Закону України в якості обґрунтування необхідності прийняття акту було зазначено, що: «В умовах воєнного часу, коли особиста участь особи в судовому засіданні є не тільки не рекомендованою, але й часто неможливою чи небезпечною для життя та здоров'я такої особи, слід констатувати про необхідність подальшого розширення можливостей використання переваг та здобутків дистанційного розгляду справ, зокрема, у вигляді проведення відеоконференції поза межами приміщення суду із використанням учасниками судового провадження власних технічних засобів для цього. Водночас чинне правове регулювання не дає можливості проводити засідання у залах засідань інших судів, а також не передбачає можливості проведення судового засідання в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду (зали засідань), у тому числі й суддею, з використанням власних технічних засобів...» [6, с. 2].

Слід наголосити, що на теперішній час вказаний законопроект досі опрацьовується в комітеті та останньою датою оновлення його статусу є 13.03.2023, коли проект Закону було надано для ознайомлення. Таким чином, фактично законопроект досі залишається без руху вже більше року.

Прийняття змін до законодавства, якими буде дозволено суду у виключних випадках в умовах воєнного або надзвичайного стану здійснювати допит свідка, експерта, перекладача та спеціаліста в режимі відеоконференції за допомогою власних технічних засобів надасть судам додаткову можливість проводити процесуальні дії з урахуванням сучасних викликів та оперативно реагувати і вживати усіх заходів для розгляду судових справ у розумні строки.

Розгляд судом справ в розумні строки є однією зі складових права на справедливий суд, закріпленого частиною 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, якою передбачено, що кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення [3].

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо, що обов'язком сектору правосуддя як об'єкту критичної інфраструктури є здійснення розгляду справ у розумні строки для дотримання права на справедливий суд. З метою додержання цих гарантій, існує необхідність внести зміни до процесуального законодавства, якими передбачити у виключних випадках в умовах воєнного або надзвичайного стану можливість проведення процесуальних дій у вигляді допиту судом свідка, експерта, перекладача, спеціаліста в режимі відеоконференції за допомогою

використання ними власних технічних засобів та технологій, що відповідають сучасним стандартам безпеки та дозволяють мати належну якість зображення і звуку. Вказані зміни дозволять оперативно реагувати на усі сучасні обставини, не зволікати із розглядом судових проваджень та втілювати у дію принцип процесуальної економії часу, яким буде забезпечено конституційні та конвенційні гарантії правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

2. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. - № 35-36, 37. - Ст. 446. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 30.04.2024).

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. - № 30. – Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

5. Кримінальний процесуальний Кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. - № 9-10, 11-12, 13 – Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

6. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо цифровізації судочинства та удосконалення наказного провадження у цивільному судочинстві» від 10.03.2023 реєстр. № 9090. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1687599> (дата звернення: 30.04.2024).

7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо цифровізації судочинства та удосконалення наказного провадження у цивільному судочинстві : Проект Закону України від 10.03.2023 реєстр. № 9090. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41530> (дата звернення: 30.04.2024).

8. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 № 1882- IX // Відомості Верховної Ради України. – 2023. - № 5. – Ст. 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення: 30.04.2024).

9. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-41, 42. – Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 30.04.2024).